

Asia: VN/16724/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi kotikuntalain ja verotusmenettelystä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Näkemyksenne kotikunnan menettämistä ja kotikuntamerkin­nän poistamista koskevasta ehdotuksesta (kotikuntalain 7, 9 ja 11 § sekä verotusmenettelylain 5 §)

Muutosehdotukset ovat kannatettavia siltä osin kuin ne selkeyttävät lainsäädäntöä. Luonnoksessa on kuitenkin todettu, että ”kotikuntalain 2 §:stä ilmenevän pääsäännön mukaan henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu. Säännöksessä asumisella tarkoitetaan henkilön tosiasiallista asumista tietyssä kunnassa. ... tavoitteena on kyetä määrittelemään henkilön kotikunta siten, että se vastaa mahdollisimman tarkoin aineellista totuutta eli henkilön tosiasiallista asumista tietyssä Suomen kunnassa.” Tältä osin esitetyt muutokset ovat osittain kotikuntalain tavoitteiden vastaisia. Nimittäin useat ulkomaalaiset jäävät tosiasiallisesti asumaan aiempaan kotikuntaansa sen jälkeen, kun heidän oleskelulupansa on päättynyt. Siksi kotikuntamerkin­nän poistaminen heiltä käytännössä johtaa siihen, että merkintä (tai sen puuttuminen) ei enää vastaa aineellista totuutta.

Lisäksi esitysluonnoksessa ei ole huomioitu riittävällä tavalla henkilöryhmää, jota muutos koskee, muutoksen vaikutuksia heihin ja edelleen yhteiskunnallisia vaikutuksia tästä näkökulmasta.

2. Näkemyksenne kotikunnan saamisedellytysten tarkentamista koskevasta ehdotuksesta (kotikuntalain 4 §)

-

3. Näkemyksenne edunvalvojan tekemää muuttoilmoitusta koskevasta ehdotuksesta (kotikuntalain 7 ja 11 §)

-

4. Esitysluonnoksessa on kuvattu lakiehdotusten keskeiset vaikutukset. Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, tarkennettava tai täydennettävä?

Esitysluonnoksessa lähdetään siitä, että ehdotetuilla muutoksilla väestötietojärjestelmä saadaan ajantasaisemmaksi ja tiedot oikeammiksi, ja että kotikuntamerkin­nän poistaminen oleskeluluvan päättymisen vuoksi on lähinnä tekninen muutos ja koskee suhteellisen pientä määrää ihmisiä. Lisäksi luonnoksessa on mainittu useassa kohdassa, että ihmisten voidaan olettaa poistuvan Suomesta oleskeluluvan päätyttyä.

Esitysluonnoksessa ei ole tarkasteltu riittävästi sitä, keitä ne ihmiset ovat, joita kotikuntamerkin­nän poistamismahdollisuus koskisi. Heillä kaikilla on ollut Suomessa vähintään vuoden, mutta usein pidempi oleskelulupa. Vuosina 2015 ja 2016 oleskelulupien saamisen kriteereitä tiukennettiin, ja samaan aikaan oleskelulupien myöntämiskäytäntöjä kiristettiin huomattavasti. Muutosten jälkeen useat aiemmin luvan saaneet eivät ole voineet enää saada oleskelulupaa tai jatkoa aiemmille oleskeluluville. Erityisen merkittävä muutos oli humanitaarisen suojelun poistaminen vuonna 2016, minkä seurauksena Suomeen jäi oleskelemaan turvapaikanhakijoina tulleita ihmisiä, jotka eivät ainakaan koe voivansa palata kotimaihinsa siellä edelleen vallitsevien vaikeiden olosuhteiden vuoksi, mutta toisaalta oleskelun laillistaminen Suomessa on hyvin vaikeaa.

Ihmiset, joita lakimuutos koskee, ovat usein myös erityisen tuen tarpeessa. Joukossa on lapsiperheitä sekä alaikäisinä yksin Suomeen tulleita, joille ei enää myönnetty jatko-oleskelulupaa heidän aikuistuttuaan. Osa lapsista on syntynyt tai elänyt suuren osan elämästään Suomessa, eivätkä he välttämättä edes tunne kotimaataan tai eivät ole koskaan asuneet siellä. Lapsilla ei ole myöskään ollut vaihtoehtoja ja mahdollisuutta valita sitä, tulevatko he Suomeen ja jäävätkö he tänne vielä oleskeluluvan päätyttyäkin. Suurimman osan kohdalla kyse ei siis ole siitä, että he voisivat poistua Suomesta oleskeluluvan päätyttyä ja jatkaa elämäänsä muualla. Heidän kohdallaan kotikuntamerkin­nän poistaminen on mahdollistanut hieman laajemmat palvelut ja tuen kuin muuten olisi mahdollista. Koska Suomessa ei ole vielä turvattu paperittomien oikeuksia perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden edellyttämällä tavalla, pitäisi huolehtia, ettei yksikään ihminen enää putoaisi näiden täysin puutteellisten palveluiden varaan. Ilman riittävää tukea ja palveluita jääminen ei ole yksittäisten ihmisten eikä myöskään yhteiskunnan edun mukaista. Siksi olisi erityisen tärkeää, että näitä ehdotuksen taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia arvioitaisiin laajemmin ja huomioiden myös niiden ihmisten taustat ja erityistarpeet, joita esitysluonnos koskee.

Esitysluonnoksen yhteiskunnalliset vaikutukset -kohdassa on todettu, että ”voidaan pitää erittäin epätodennäköisenä, että tulkkauspalveluita tarvitsevat henkilöt jäisivät Suomeen asumaan laillisen oleskeluoikeutensa päätyttyä”. Samassa kohdassa on lisäksi maininta, että ”voidaan kuitenkin arvioida, että ... vain hyvin pieni määrä nuoria jäisi Suomeen laillisen oleskeluoikeutensa päätyttyä”. Nimenomaan näihin ryhmiin kuuluvat henkilöt jäävät useammin Suomeen oleskeluluvan päätyttyä kuin aikuiset ja täysin terveet tai henkilöt, jotka pärjäävät ilman erityistä tukea tai palveluita. Tulkkaus- tai muita erityispalveluita tarvitsevien henkilöiden mahdollisuudet lähteä Suomesta ja selvitä muualla ovat heikot, ja nuorilla ei välttämättä ole edes kielitaitoa tai siteitä muualle kuin Suomeen ja näin ollen mitään tosiasiallista mahdollisuutta lähteä täältä oleskeluluvan päätyttyä. Lisäksi ei ole ihmisoikeus- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta kestävä perustella oikeuksien heikentämistä sillä, että heikennykset koskevat vain pientä joukkoa ihmisiä, eivätkä ole siitä syystä merkittäviä.

Vaikka ehdotetuilla lakimuutoksilla ei ole vaikutusta oleskelulupaan tai -oikeuteen Suomessa, niillä kuitenkin heikennetään niiden ihmisten asemaa, joilla on aiemmin ollut oleskelulupa Suomessa. Yhteiskunnallisten vaikutusten arviossa tulisikin huomioida muutosten vaikutukset lisääntyvästä syrjäytymisriskistä ja syrjäytymisestä aiheutuvista kustannuksista, koska suuri osa oleskeluluvalla Suomessa olleista tosiasiassa jää Suomeen. Erityisesti tämä koskee humanitaarisen suojelun perusteella aiemmin oleskeluluvan saaneita sekä alaikäisenä Suomeen tulleita ja lapsiperheitä. Ei voida olettaa ihmisten poistuvan Suomesta oleskeluluvan päätyttyä, kun huomioidaan, keitä he ovat, millä perusteella heidän aiempi lupansa on ollut ja mitkä heidän tosiasialliset mahdollisuutensa muuttaa muualle ovat. Samassa yhteydessä, kun ehdotetaan heikennyksiä näiden ihmisten asemaan, tulisi pohtia ja ottaa esille keinoja, joilla he voisivat laillistaa oleskelunsa sekä tapoja, joilla voidaan estää syrjäytymistä.

5. Muut kommentit esitysluonnoksesta

Kotikuntalain 11 §:ään ehdotetun muutoksen mukaan kotikuntamerkin­nän poistamisesta on tehtävä kirjallinen päätös, johon asianomainen voi hakea oikaisua. Esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa siihen, poistetaanko merkintä heti päätöksentekohetkellä vai pysyykö merkintä mahdollisen oikaisuprosessin ajan. Merkin­nän pitäminen voimassa niin pitkään, että asia on lainvoimaisesti ratkaistu, olisi selkein ratkaisu viranomaisten kannalta ja lisäksi se olisi perusteltua asianomaisen oikeuksien turvaamiseksi.

6. Kotikuntalain muutostarpeita keväällä 2020 selvittänyt hanketyöryhmä ehdotti kotikuntalain kokonaisuudistuksen tekemistä. Pidätkö sellaista tarpeellisena ja jos pidätte, millaisia asioita uudistuksessa tulisi mielestänne erityisesti ottaa huomioon?

-

Koivukari Kristiina
Pakolaisneuvonta ry